

ЗАХИСТ ЛІСІВ І МИСЛИВСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО

УДК 351:823.1(09)

П. Б. ХОЄЦЬКИЙ¹, О. Р. ПРОЦІВ²

ЗНАЧЕННЯ МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В ЕКОНОМІЦІ ГАЛИЧИНИ В КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ³

Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. найбільшою площею мисливських угідь в Австро-Угорській імперії характеризувалася Галичина, однак доходи від ведення мисливського господарства тут були найменшими серед інших регіонів імперії. В Галичині існувало понад 9 тис. мисливських господарств, в яких працювало понад 8 тис. громадян. У мисливських угіддях краю добували чимало ратичних звірів, зайця, пернату дичину. Близько 40 % добутої дичини експортували в інші регіони імперії та за її межі, а понад 60 % – споживало населення Галичини.

У Галичині полювання має давні традиції, своїми коріннями сягаючи доісторичних часів. Аналіз археологічних розкопок людських поселень від початку раннього палеоліту до часів Київської Русі на території України свідчить, що мисливці масово добували диких тварин, використовуючи їхні м'ясо, жир, кістки, шкіру [14]. Багатими на дичину були мисливські угіддя в період Київської Русі. Мисливство було заняттям престижним, полювали не тільки звичайні люди, але й князі, старшина, воно забезпечувало потреби населення в м'ясі та хутрах, давало засоби до існування. У середні віки слов'яни-українці споживали м'ясо лосів, козуль, диких свиней, частка дичини в раціоні становила 11-13 % від загальної кількості спожитого м'яса [1, 2, 14]. Протягом ХVI-ХVIII ст. основним заняттям населення України стає землеробство, тваринництво. Чимало м'яса отримували від забою великої рогатої худоби, свійських свиней, коней, овець, кіз. Сільськогосподарське освоєння території України призводить до руйнування біотопів існування диких тварин, а вдосконалення засобів добування – до посилення пресу полювання [6, 12].

Мисливські звірі, яких добували інтенсивно в попередні століття (кулан, зубр, сайга та ін.), зникають з території України протягом ХVIII-ХІХ ст., інші – стають рідкісними (лось, олень та ін.) [4, 12]. Визріла потреба в раціональному використанні, охороні та відтворенні мисливських ресурсів. Із найдавніших часів в Україні полювання поєднувалося із заходами охорони звірів та птахів. Спочатку на основі мисливських звичаїв і правил, а згодом – відповідно до закону. Одним із перших законів, що регулювали мисливство на території України, була "Руська правда" (ХІ ст.). Наприкінці ХІХ – на

початку ХХ ст., у зв'язку зі зменшенням мисливських ресурсів, у Галичині приймаються закони (1875 р., 1897 р., 1909 р., 1927 р.), які регулюють ведення мисливського господарства на західноукраїнських землях.

Наприкінці ХVIII ст. Галичина та Буковина перебували у складі Австрійської імперії. Після першого поділу Речі Посполитої в 1772 р. до Австрійської монархії відійшла Галичина, а за Кючук-Кайнарджійським мирним договором в 1774 р. було приєднано й Буковину. Ці території перебували в межах Австрії, а з 1867 р. – Австро-Угорської імперії до 1918 р. (рис. 1).

Після Першої світової війни західноукраїнські землі захопили Польща (Волинь, Галичина), Румунія (Буковина), Чехія (Закарпаття), в складі яких вони перебували до Другої світової війни.

Комуністичні ідеологи сформували у громадян України стійку думку, що розвиток мисливського господарства в країні та, зокрема, в Західному регіоні, розпочався із початком встановлення соціалізму. Тому досліджень стану мисливського господарства, добування дичини, торгівлі мисливськогосподарською продукцією у Галичині наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. немає. Робота присвячена аналізу ведення мисливського господарства, його значенню у житті населення Галичини в період Австро-Угорської імперії та Польщі.

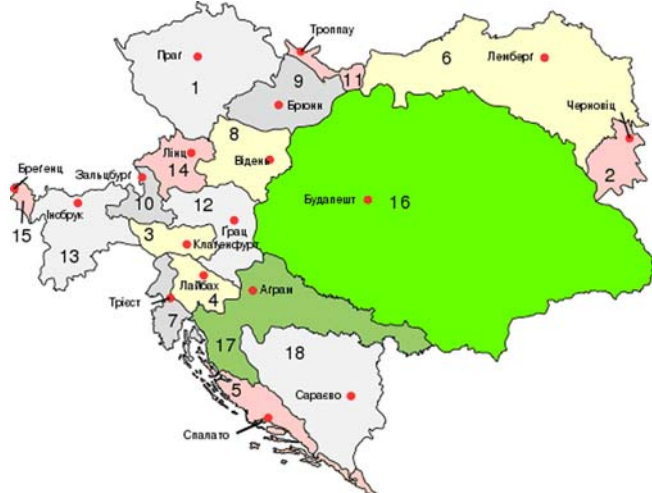
Матеріали і методика дослідження. Аналіз ведення мисливського господарства Галичини здійснено на основі статистичних матеріалів добування та торгівлі дичиною, літературних публікацій, зокрема в часописах "Łowiec" (видавало Галицьке мисливське товариство протягом 1878-1939 pp.), "Łowiec Polski"

¹ Павло Богданович ХОЄЦЬКИЙ – кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри лісівництва, Національний лісотехнічний університет України, м. Львів, Україна. Тел.: 067-845-84-77. E-mail: hpb@ua.fm

² Олег Романович ПРОЦІВ – головний спеціаліст, Івано-Франківське обласне управління лісового господарства, м. Івано-Франківськ, Україна. E-mail: oleg1965@meta.ua

³ Представив дійсний член ЛАН України, професор Г. Т. Криницьким, доктор біологічних наук – Національний лісотехнічний університет України

(1899-1914 рр., поновлений друк в 1924 р.), "Łowiec Wielkopolski" (видавало Товариство мисливців Познані протягом 1907-1914 рр., згодом з 1921 по 1923 рр. під назвою – "Ловецтво польське").

Рис. 1. Австро-Угорська імперія (початок ХХ ст.): 1 – Чехія (Богемія); 2 – Буковина; 3 – Каринтія; 4 – Крайна; 5 – Далмація; 6 – Галичина і Лодомерія; 7 – Австрійське Примор'є; 8 – Нижня Австрія; 9 – Моравія; 10 – Зальцбург; 11 – Сілезія; 12 – Штирія; 13 – Тироль; 14 – Верхня Австрія; 15 – Форарльберг; 16 – Угорщина; 17 – Хорватія і Словенія; 18 – Боснія і Герцеговина

Результати дослідження. Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. загальна площа Галичини становила 7849,2 тис. га. Західноукраїнські землі були аграрним краєм. Сільським господарством займалося від 75 до 94 % населення. Землі сільськогосподарського призначення становили 4780,3 тис. га, пасовища – 776,0 тис. га, водно-болотні угіддя (ставки, болота) – 20,9 тис. га, що становило понад 70 % території. Більша частина ріллі, лісів та пасовищ належала поміщикам, заможним селянам, церкві. Поміщикам належало понад 40 % усіх земель. Графи Потоцькі, наприклад, володіли 60 тис. га, граф Шенборн – 203 тис. га. У Галичині, як і в інших західноукраїнських регіонах (Буковина, Закарпаття), переважали малоземельні селянські господарства. Загалом господарств, які мали наділи до 5 га, в Галичині нараховувалося 80 % (в Буковині – 85 %, Закарпатті – 73 %).

Економічна політика імперії на західноукраїнських землях зводилась до експлуатації природних багатств. Для прикладу: нафту добували і вивозили із західного регіону України як сировинний продукт, а її переробка зосереджувалась здебільшого у центральних районах Австро-Угорщини, внаслідок чого Галичина не мала своєї нафтопереробної промисловості. Іншими галузями промисловості були – гірничо-цукрова, текстильна, шкіряна, деревообробна. Ліси в Галичині займали площу 2019,8 тис. га, що становило понад 25 % території. Ведення лісового господарства впливало на розвиток мисливського. Підвищення попиту на деревину на європейському ринку в кінці 40-х років ХІХ ст. змінило умови існування ратичних у Карпатах. У Закарпатті, внаслідок суцільних рубань лісу, з'явилися значні площі, вкриті трав'яною рослинністю, підростом і підліском. Порівняно з Прикарпаттям, тут спостерігався менший сніговий покрив, швидше танення снігу, що сприяло формуванню кращих умов існування ратичних звірів і концентрації оленя на південних мегасхилах Карпат. На північних мегасхилах, у мисливських угіддях

Галичини, він був рідкісним видом. За свідченням тогочасних мисливців частіше можна було добути ведмедя, ніж оленя [8].

У друкованих джерелах є повідомлення, що в 1874 р. у мисливських ревірах Кальна, Мізуня і Новоселиця, які надалі утворили один з найбільших ревірів Австрії, – Мізунь (теперішній Долинський район), олень майже не траплявся, у пралісах корму для нього було небагато. "Олень не мав що робити в темному лісі, де крім моху, хвої та сухого букового листа нічого не було" – зазначає один із дослідників мисливської фауни краю [7].

Такий стан зберігся до 80-х років ХІХ ст., до початку промислових рубань деревини на території Галичини. У 1881 р. у Мізунських ревірах розпочали вирубування пралісів, яких раніше не рубали. Щороку рубали 20-30 лісосік, площа кожної становила від 20 до 100 га. Після вирубки лісу на звільнених ділянках під впливом сонячної енергії, опадів, з'являвся трав'яний покрив, у складі якого були малина, ожина, яка залишалася в зеленому вигляді під снігом протягом зими, що покращило кормові ресурси ратичних. Значна кількість зрубів, укритих буйною рослинністю, покращили кормову базу рослиноїдних звірів та спричинили зростання чисельності популяції ратичних видів. Починаючи з 1885 р., зареєстровано локальні міграції оленя із Закарпаття. Вже через десять років (1895 р.) олень в мисливських угіддях Галичини – звичайний вид, траплявся не лише в гірській місцевості, а й заселив рівнинні угіддя, зокрема звірів реєстрували в околицях м. Надвірної. З Мізунського ревіру відбулося поширення оленя на захід і північ в мисливські ревіри Стрия, Долини, Калуша [7].

Внаслідок заборони полювання на нього, чисельність популяції виду збільшилась, що призвело до конкурентних відношень з козулею з подальшим зменшенням її чисельності. Збільшився вплив не тільки на підріст і підлісок, але й на посіви кукурудзи, вівсу, гороху та інших сільськогосподарських культур. Завдані збитки відшкодував власник права на полювання [10].

Про збільшення чисельності ратичних у Карпатах свідчать матеріали добування мисливських звірів протягом 1889-1898 рр. (табл. 1).

Табл. 1. Мінімальна і максимальна чисельність добутої дичини в Галичині (1889-1898 рр.)

Вид	Рік	Добуто, голів	Рік	Добуто, голів
Олень	1889	23	1896-1897	113
Козуля	1893	5104	1896	6600
Зайці	1893	41952	1894	60716
Куріпки	1893	8320	1898	21549

Найбільше оленів, понад 100 голів, добуто в 1896-1897 рр., а мінімальна кількість становила лише 23 особини. Для порівняння, в ХХІ ст. олень в Галичині трапляється в гірській частині Львівської та Івано-Франківської областей. Його добування в мисливських угіддях не перевищує 20 особин.

Порівняно з оленем значно більше добувалося козулі. Про чисельність та поширення козулі в мисливських угіддях Галичини достовірних відомостей немає. Однак є підстави вважати, що козуля в цей період була звичайним і чисельним видом в регіоні. Добування, навіть в найменш вдалий мисливський рік, становило понад 5 тис. особин. Для порівняння, станом на 2008 р. чисельність козулі у Львівській та Івано-Франківській

областях становила понад 15 тис. голів, а добування не перевищувало 300 особин. З інших мисливських видів у часи Австро-Угорщини набуло популярності полювання на зайця, якого добували в межах від 40 до 60 тис. особин, із пернатої дичини – на куріпку. Добування мисливських звірів та птахів у Галичині значно поступалося іншим регіонам Австро-Угорської імперії (табл. 2).

Табл. 2. Середньорічне добування дичини та дохід мисливських угідь Австро-Угорської імперії (1875-1895 рр.)

Регіон	Добування дичини з 100 км ² , голів								Дохід з 100 га, крон
	олень	козуля	серна	глушець	тетерук	фазан	засць	куріпка	
Нижня Австрія	8	50	1	1	1	109	1154	706	45,48
Верхня Австрія	8	60	4	4	2	89	403	279	28,17
Зальцбург	5	21	18	3	4	4	52	10	11,38
Чехія	3	19	-	1	7	90	826	964	34,38
Моравія	3	29	-	-	1	102	1020	783	36,43
Тироль, Форальберг	1	4	6	2	5	-	8	8	4,77
Штирія	9	33	8	5	4	50	248	145	20,02
Каринтія	4	25	4	4	4	-	64	11	9,62
Триест, Істрія, Горація	-	3	-	-	-	2	181	61	6,29
Сілезія	5	30	-	-	-	50	534	316	22,11
Галичина	-	6	-	-	-	1	60	16	3,70
Буковина	-	2	-	-	-	-	28	1	1,86
В середньому по імперії	3	19	2	1	3	40	386	324	17,90

Найбільше добували оленя та козулі в Австрії, зайця – в Австрії, Чехії, Моравії (Словаччина). Із українських земель ще нижчі, ніж в Галичині показники добування мисливських звірів та птахів зареєстровано на Буковині. Відповідно і доходи від ведення мисливського господарства в регіонах імперії були різні. Дохід у Галичині – у 5-12 раз менший, ніж у розвиненіших регіонах (Австрії, Моравії, Чехії, Сілезії, Штирії).

Загалом, мисливські угіддя Галичини займали площу 7522,7 тис. га. В оренді перебувало 4812,1 тис. га. Оплата за оренду одного гектара становила 0,06 крони, а щорічні надходження від оренди становили 306,6 тис. крон. Порівняно з іншими країнами Австро-Угорської імперії, в Галичині ціна за оренду була найменшою: Чехія – 0,37 крони, Верхня Австрія – 0,44, Сілезії – 0,45, Нижня Австрія – 0,71 крони [5].

Дещо більшою, ніж в Галичині, але теж незначною була плата за оренду на Буковині – 0,07 крони. В оренду мисливські угіддя віддавали на конкурентних засадах, друкуючи в пресі відповідні оголошення. Так, у журналі "Łowies" (№ 11 від 1906 р.) опубліковано повідомлення про проведення конкурсу з надання права полювання на всі види дичини в Гринявському надлісництві на площі 17,5 тис. га протягом 12 років. Аукціон мав відбутись в дирекції державних лісів у м. Львові. За оренду мисливських угідь, які знаходились біля великих міст, де проживали заможні мисливці, від полювань отримували більше коштів, ніж на малозаселених територіях. Місто Львів, яке адміністративно стояло вище, ніж Краків, отримувало більше коштів, хоча мисливські угіддя повітів Кракова характеризувалися більшою кількістю дичини. Коломия, яка була більшим містом, отримувала значно більше доходів, ніж Грибів, хоча за

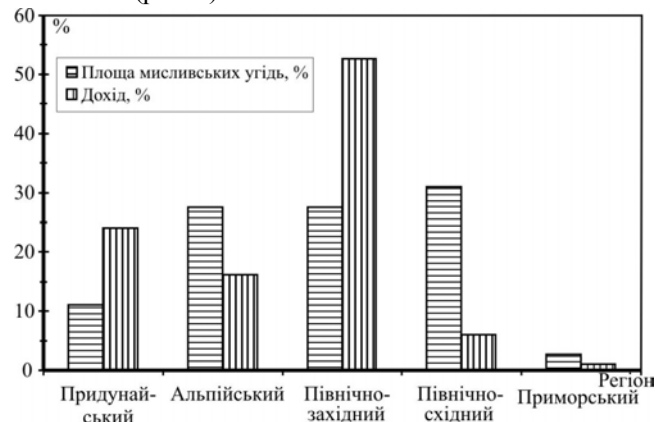
якістю мисливської угіддя Коломії не були кращими. Не тільки орендна плата, але й доходи від гмінних полювань у різних повітах змінювалося в значних межах. У повітах Львова дохід становив 12,8 тис. крон, Кракова – 8,7 тис., Коломії – понад 5 тис., Броди – 5,6 тис., Грибова – лише 770 крон.

У Рогатині мисливське товариство орендувало угіддя 16 гмін, охорону яких забезпечували 6-8 мисливських охоронців. У 1912 р. проведено 13 полювань, в яких взяло участь 94 місцевих мисливців та 15 запрошених. Для влаштування нагінок задіяли 497 людей і 65 фір. Результати функціонування лише одного невеликого товариства, яке здійснювало господарську діяльність на незначній території одного повіту, а їх у Галичині було декілька сотень, свідчить, що населення, за відсутності іншої роботи, мало змогу заробляти кошти в мисливському господарстві. Загалом мисливське господарство Галичини забезпечувало роботою 8382 громадян.

Мисливство наприкінці XIX – на початку XX ст. було також і платним відпочинком, що мало важливе значення для економіки краю. Посвідчення мисливця в 1910 р. отримали в Галичині 3382 громадян, надходження за отримання мисливських посвідчень становили 25,6 тис. крон, які перераховували в державну скарбницю. В інших країнах імперії – Моравії, Сілезії, Буковині кошти надходили у фонд освіти, в Горації, Істрії – у лісовий фонд, у Чехії, Австрії – їх використовували для потреб бідних верств населення.

Станом на 1910 р. в Галичині існувало 9534 мисливських господарств (з них 15 вольєрів), приватних мисливських господарств нараховувалося 3597, а гмінних (громадських) – 5922. У 1900 р. тут функціонувало лише 4 вольєри (площею 1404 га), через 10 років їх нараховувалося 15. В Австро-Угорщині найбільше вольєрів нараховувалося в Чехії – 90 (площа 84829 га). Серед інших країн імперії Чехія характеризувалася найефективнішим веденням мисливського господарства [9].

Загалом, у Північно-західному регіоні (Чехія, Моравія, Сілезія) прибуток від ведення мисливського господарства становив понад 50 % від загального доходу. Найбільша площа мисливських угідь (понад 30 %) була у Північно-східному регіоні (Галичина, Буковина), проте тут зареєстровано найменше доходів, за винятком Приморського краю, де площа мисливських угідь була найменша (рис. 2).

Рис. 2. Розподіл площі мисливських угідь та доходів у Австро-Угорській імперії (1875-1895 рр.)

З розрахунку отриманих доходів на одиницю площі за ефективністю ведення мисливського господарства регіони розташовуються в такому порядку: Придунай-

ський, Північно-західний, Альпійський, Приморський, останній – Північно-східний.

Позитивний вплив на мисливське господарство спричинив розвиток залізничного транспорту. У 1861 р. відкрито залізничну лінію Львів-Перемишль, що зв'язало Львів з Краковим і Віднем. Через п'ять років (1866 р.) збудовано залізницю Львів-Чернівці, а в 1870 р. почала працювати залізниця Золочів-Тернопіль. Загалом станом на 1892 р. на західноукраїнських землях було 3200 км залізничної колії, а в 1912 р. – 5200 км. За питомою вагою це значно менше від частки західноукраїнських земель у території і чисельності населення в усій імперії. Однак розвиток залізничного транспорту призвів до збільшення товарообігу між західноукраїнськими землями та іншими регіонами імперії, європейськими країнами. Залізничним транспортом вивозили із західноукраїнських земель сировину, а ввозили товари австрійської промисловості. Збільшення поштових станцій давало змогу відправляти значну кількість сільськогосподарських товарів, найбільше перевозили масла, свіжого м'яса, сиру. Обмеження в 5 кг не давало змоги переправляти великі партії дичини, використовуючи послуги пошти. Дозволялося пересилати тушки зайців, пернатої дичини. Незважаючи на обмеження, у 1895 р. через пошту в Галичині відправлено понад 53 т дичини, з них 63,6 % перевозили, не перетинаючи меж краю, в інші регіони Австро-Угорської монархії експортовано 17,1 %, а решту 19,4 % – за кордон (табл. 3).

Табл. 3. Торгівля дичиною в Галичині (1895 р.)

Повіти	Експорт, кг				Імпорт, кг	
	Кількість	в тому числі			Галичина	Австро-Угорщина
		Галичина	Австро-Угорщина	за кордон		
Повісля	18540	6530	3815	8195	14831	1912
Середнього заходу	4317	3236	356	725	1023	240
Середнього сходу	1772	1657	115	-	15388	5619
Північного сходу	2794	2314	480	-	321	
Поділля, Покуття	11248	8938	2310	-	221	185
Східне Прикарпаття	7693	5567	1226	900	362	
Західне Прикарпаття	6977	5707	810	460	1751	103
Разом	53341	33949	9112	10280	33897	8509

Загалом товарообіг дичини у Галичині вважали незначним. Найбільша кількість добутої дичини (біля 64 %) споживало населення регіону. Фактичні обсяги споживання дичини населенням краю значно більші, не врахована певна кількість продукції, яка призначалася для знайомих або родини. Істотна кількість надходила на ринки через професійних торговців, які скуповували м'ясо не лише від мисливців, але й від бракон'єрів. Тому чисельність звірів в деяких мисливських ревірах зменшувалася, а ціни на дичину постійно зростали, стимулюючи збільшення обсягів добування.

Торгівля дичиною в межах Галичини найактивніше відбувалася в повітах Поділля та Покуття (Борщів, Снятин), а також – в Повіслі (Краків), найменше – в повітах Середнього Заходу (Ярослав, Перемишль), Пів-

нічного сходу (Броди, Рава-Руська), Середнього Сходу (Львів). Найбільшими споживачами мисливської продукції в Галичині були жителі міст Кракова та Львова. Жителі Львова за період з 1891 по 1895 рр. в середньому спожили 102,5 тонни. Сільське населення поїдало менше м'яса, ніж міське. Доктор Каховський розрахував, що польське сільське населення споживало м'яса в середньому за рік 10 кг на людину. Дичина в раціоні населення становила не менше 10 % від загальної кількості м'яса. Згідно з матеріалами крайового бюро статистики, на ринки галицьких міст постачали м'ясо ратичних звірів, значну кількість зайця, мисливських птахів (табл. 4) [11]. Тільки з 1890 по 1895 рр. щорічно на ринках м. Львова продавалося від 12 до 15 тис. зайців, ще більше птахів – від 12 до 20 тис. голів.

Табл. 4. Споживання дичини в містах Галичини, голів

Рік	Олень		Дика свиня, козуля		Засць		Перната дичина	
	Львів	Краків	Львів	Краків	Львів	Краків	Львів	Краків
1881	1	-	1330	-	8350	-	12740	-
1890	4	7	1990	733	12050	10645	15825	24062
1891	3	35	2095	802	13020	9138	17295	19854
1892	2	12	2310	826	14060	10138	19910	24250
1893	2	11	2550	850	14280	12127	8590	27715
1894	9	28	2720	969	15630	16115	18260	25807
1895	6	19	2615	851	15030	12229	17780	21882
1896	-	19	-	798	-	12905	-	16154

У 30-х роках ХХ ст. основними видами, на яких полювали, були ратичні, засць, із пернатої дичини – дикі качки. Кількість добутої дичини у воєводствах Галичини ймовірно більша, ніж вказано в табл. 5.

Табл. 5. Чисельність добутої дичини у воєводствах Галичини (1930-1931 рр.), голів

Вид	Воєводства	
	Львівське	Тернопільське
Засць	44454	23477
Олень (самці)	552	172
Дика свиня	468	172
Дикі качки	2956	1889

Деякі мисливські господарства приховували від податкових органів чисельність добутих диких тварин, подаючи не достовірні дані, не враховано також кількість добутої дичини бракон'єрами [13]. Кількість мисливських звірів та птахів, добутих в угіддях Тернопільського воєводства, поступається Львівському. Однак потрібно врахувати, що дичина в Тернопільському воєводстві найбільше постраждала під час Першої світової війни з усіх регіонів. Крім цього, Львівське воєводство нараховувало 27 повітів (без Львова), а Тернопільське – лише 17 повітів.

У великих містах існували спеціалізовані організації, які закупляли дичину, кожену тушу розробляли на частини і продавали на вагу [13]. У 30-х роках ХХ ст. найбільшим попитом користувалися шкура видри, яку оцінювали в 90-110 злотих, менше цінилися куніці – 70-80 злотих, а найменше пропонували за шкуру білки – 0,60-0,70 злотого (табл. 5) [3]. В Австрії та Чехії тушка зайця без шкурки коштувала 0,3 крони, у Галичині – в три рази дорожче. Її можна було придбати за 0,2 крони, але від торговця-сврея, який купив у бракон'єра з метою подальшого перепродажу [11]. Крім мисливських звірів та птахів користувалися значним попитом ве-

ликі види соколоподібних, за яких давали 5 злотих, але найбільшу ціну пропонували за живих пугачів – від 10 до 20 злотих [11].

Табл. 5. Ціни на дичину у Львові, злотих

Вид	Одиниця виміру	Роки		
		1899	1904	1932
Олень благородний	кг	0,35-0,45	0,80	-
Дика свиня	кг	0,25-0,30	0,20-0,50	-
Заєць	шт.	1-1,20	2	до 1
Качка	шт.	до 0,70	1	-
Вальдшнеп (слуква)	шт.	1	2	-
Куріпка	шт.	0,60	1	-
Тхір	шт.	1,50-2,10	-	10-30
Борсук	шт.	3	-	12
Лисиця	шт.	2-3	-	35

У кінці XIX ст. в межах Галичини найбільше добутої дичини (понад 26 %) продавали у повітах Поділля та Покуття, в інші країни Австро-Угорщини вивозилося майже в 4 рази менше, ніж споживалося на внутрішньому ринку, однак за обсягом вивозу в інші регіони імперії подільські та покутські повіти поступалися лише повітам Повісля, які поставляли до Австро-Угорщини 41,9 % експорту дичини Галичини. З регіону доставляли значну кількість дичини до м. Відня. Жителі міста у 1893 р. спожили понад 22 тони м'яса козулі, понад 2,5 тис. голів оленя та дикої свині, понад 441 тис. зайців, із пернатої дичини – фазанів і гусей понад 44 тис. голів, куріпок та інших мисливських птахів загалом понад 177 тис.

Повіти Повісля також були найбільшими експортерами мисливської дичини за межі Австро-Угорщини. Вони відправляли за кордон 79,7 % загального експорту дичини повітів Галичини. Цьому сприяла близькість розташування основних країн споживачів м'яса мисливських звірів та птахів – Франція, Німеччина, Швейцарія, Великобританія. Крім цих країн, з Австро-Угорської імперії меншу кількість дичини транспортували до Бельгії, і навіть до Єгипту, США і Канади. У 1894 р. вивезено з Галичини 25,1 центнерів м'яса дичини вартістю понад 2,5 млн злотих, у 1895 р. – 19,4 центнерів вартістю близько 1,6 млн злотих. Крім Повісля, експортерами дичини за межі Австро-Угорської імперії були повіти трьох регіонів: Середнього заходу (7,1 %), Західного Прикарпаття (4,5 %) і Східного Прикарпаття (8,8 %).

У 1895 р. з повітів Східного Прикарпаття (Долина, Надвірна) з 7693 кг дичини до країн Австро-Угорської імперії відправлено 1226 кг, за межі імперії – 900 кг, а в межах Галичини поштою доставлено 5567 кг. Три повіти, а саме Добромільський, Самбірський і Косівський вивозили кожний понад 1000 кг (разом 4498 кг дичини), інші три – Ліско, Стрий і Надвірна – від 730 до 681 кг. З Старомістівського повіту вивезено 478 кг, а з чотирьох повітів – Турка, Дрогобич, Калуш і Долина – вивезено загалом поштою 580 кг дичини. Східне Прикарпаття характеризувалося угіддями багатими на дичину, що можна пояснити системним веденням мисливського господарства.

Висновки. Розвиток мисливського господарства в Галичині в кінці XIX – на початку XX ст. поступався іншим країнам Австро-Угорської імперії, однак йому належало важливе соціально-економічне значення в житті населення краю.

Мисливські угіддя Галичини займали площу понад 7,5 млн га, з яких в оренді перебувало понад 4,8 млн га. Оплата за оренду одного гектара мисливських угідь (права полювання) була однією із найменших у країнах імперії, а щорічні надходження від оренди становили понад 300 тис. крон. Ведення мисливського господарства в краю здійснювало понад 9 тис. господарств, з них понад 3 тис. приватних і близько 6 тис. громадських. В мисливському господарстві працювало понад 8 тис. громадян. Основними об'єктами полювання були ратичні (олень, дика свиня, козуля), добували багато зайців та пернатої дичини. Добуту дичину здебільшого споживало населення краю (понад 60 %), за межі імперії відправляли близько 20 % дичини, понад 17 % – в інші країни Австро-Угорщини. Дичина в раціоні населення становила не менше 10 % від загальної кількості спожитого м'яса.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Биби́ков В.И.** К истории охотничьего промысла на Украине / В.И. Биби́ков, Н.Г. Белан // Вестник зоологии. – 1983. – № 6. – С. 16-20.
2. **Бондаренко В.Д.** Українські національні традиції мисливства // Український ліс. – 1992. – № 1. – С. 6-14.
3. **Wiadomości handlowe** // Łowiec. – 1932. – № 3. – S. 58.
4. **Загороднюк І.В.** Зміни фауни унгулят України в історичні часи // Вестник зоологии. – 1999. – № 11. – С. 91-97.
5. **Ze statystyki musliwskiej** // Łowiec. – 1910. – № 24. – S. 290-291.
6. **Корнеев А.П.** История промысла диких зверей на Украине. – К. : Изд-во Киевского гос. ун-та, 1953. – 37 с.
7. **Marcinków J.** Jeleń karpacki // Pryegląd myśliwski i lowiectwo polskie. – 1924. – № 12. – S. 1213.
8. **Mniszek A.** W obronie jelenia w Karpatach // Łowiec. – 1929. – № 24. – S. 373-376.
9. **Myśliwstwo** na wystawie Paryskiej // Łowiec. – 1900. – № 24. – S. 2.
10. **O wyniku polowań podczas rykowisk w powiecie Nadwórniańskim** // Łowiec. – 1906. – № 23. – S. 279-280.
11. **Pawlik S.** Handel zwierzęzą, rybami i rakami w Galicyi // Łowiec. – 1899. – № 1. – S. 2-6.
12. **Сокур І.Т.** Історичні зміни та використання фауни ссавців України. – К. : Вид-во АН УРСР, 1961. – 83 с.
13. **Statystyka łowiecka** // Łowiec. – 1932. – № 24. – S. 49.
14. **Татаринов К.А.** До історії мисливства на Поділлі // Український ліс. – 1994. – № 1. – С. 59-60.

P. B. Khoetski, O. R. Protsiv

THE VALUE OF HUNTING FOR THE ECONOMY OF GALYCIA AT THE END OF 19TH AND THE BEGINNING OF 20TH CENTURIES

In an Austrian-Hungary empire Galicia was characterized by most area of the lands appropriate for hunting at the end of XIX –beginning of XX century. However profits which had been received by hunting activities were the least among the other regions of empire. In Galica there were over 9000 of huntings holdings in which over 8000 of employee were employed. In hunting areas of the region considerable amount of the animals were obtained – hoofs, also of hare and bird. Near 40 % of animals which were obtained were exported in to other regions of empire and abroad, and over 60 % – were consumed by the local population of Galicia.